

Fakulti Seni Gunaan dan Kreatif

EKSPLORASI BAYANG DALAM PENGHASILAN KARYA SENI VISUAL

Nurul Amira Binti Anuar

**Ijazah Sarjana Muda Seni Gunaan dan Kreatif dengan Kepujian
(Seni Halus)**

2018

EKSPLORASI BAYANG DALAM PENGHASILAN KARYA SENI VISUAL

Nurul Amira Binti Anuar

Projek ini merupakan salah satu keperluan untuk
Ijazah Sarjana Muda Seni Gunaan dengan Kepujian
(Seni Halus)

Fakulti Seni Gunaan Dan Kreatif
UNIVERSITI MALAYSIA SARAWAK

2018

UNIVERSITI MALAYSIA SARAWAK

Grade: _____

Please tick (✓)

Final Year Project Report

Masters

PhD

DECLARATION OF ORIGINAL WORK

This declaration is made on theday of.....2018.

Student's Declaration:

I, **NURUL AMIRA BINTI ANUAR (53429) FACULTY OF APPLIED AND CREATIVE ARTS** hereby declare that the work entitled **EKSPLORASI BAYANG DALAM PENGHASILAN KARYA SENI VISUAL** is my original work. I have not copied from any other students' work or from any other sources except where due reference or acknowledgement is made explicitly in the text, nor has any part been written for me by another person.

Date submitted

Nurul Amira Binti Anuar (53429)

Supervisor's Declaration:

I, **ANISSA BINTI ABDUL AZIZ** hereby certifies that the work entitled **EKSPLORASI BAYANG DALAM PENGHASILAN KARYA SENI VISUAL** was prepared by the above named student, and was submitted to **the FACULTY OF APPLIED AND CREATIVE ARTS** as a *partial / full fulfillment for the conferment of **BACHELOR OF APPLIED ARTS HONOURS (FINE ART)** and the aforementioned work, to the best of my knowledge, is the said student's work.

Received for examination by:

ANISSA BINTI ABDUL AZIZ

Date: _____

I declare that Project/Thesis is classified as (Please tick (√)):

- CONFIDENTIAL** (Contains confidential information under the Official Secret Act 1972)*
- RESTRICTED** (Contains restricted information as specified by the organisation where research was done)*
- OPEN ACCESS**

Validation of Project/Thesis

I therefore duly affirmed with free consent and willingness declare that this said Project/Thesis shall be placed officially in the Centre for Academic Information Services with the abiding interest and rights as follows:

- This Project/Thesis is the sole legal property of Universiti Malaysia Sarawak (UNIMAS).
- The Centre for Academic Information Services has the lawful right to make copies for the purpose of academic and research only and not for other purpose.
- The Centre for Academic Information Services has the lawful right to digitalise the content for the Local Content Database.
- The Centre for Academic Information Services has the lawful right to make copies of the Project/Thesis for academic exchange between Higher Learning Institute.
- No dispute or any claim shall arise from the student itself neither third party on this Project/Thesis once it becomes the sole property of UNIMAS.
- This Project/Thesis or any material, data and information related to it shall not be distributed, published or disclosed to any party by the student except with UNIMAS permission.

Student signature: _____
()

Supervisor signature: _____
()

Current Address:

NO57, KAMPUNG PARIT HAJI ABDUL HAMID, MUKIM 8, 86400 BATU PAHAT, JOHOR.

Notes: * If the Project/Thesis is **CONFIDENTIAL** or **RESTRICTED**, please attach together as annexure a letter from the organization with the period and reasons of confidentiality and restriction.

[The instrument is duly prepared by The Centre for Academic Information Services]

PENGESAHAN

Projek bertajuk **Eksplorasi Bayang Dalam Penghasilan Karya Seni Visual** telah disediakan oleh **Nurul Amira Binti Anuar** dan telah diserahkan kepada Fakulti Seni Gunaan dan Kreatif sebagai memenuhi syarat untuk Ijazah Sarjana Muda Seni Gunaan dengan Kepujian (**Seni Halus**).

Diterima dan diperiksa oleh:

Cik Anissa Binti Abdul Aziz (Penyelia)

Tarikh:

PENGAKUAN

Adalah ini diakui bahawa saya, **Nurul Amira Binti Anuar** disertai penulisan yang bertajuk **Eksplorasi Bayang Dalam Penghasilan Karya Seni Visual** sebagai sebahagian daripada keperluan untuk Ijazah Sarjana Muda Seni Gunaan dengan Kepujian (**Seni Halus**).

Saya mengaku bahawa tiada bahagian dalam penyelidikan ini telah digunakan sebagai sokongan untuk sesuatu ijazah atau mana-mana kedudukan, sama ada kepada universiti atau institusi pengajian tinggi yang lain.

Disediakan oleh:

Nurul Amira Binti Anuar (53429)

Tarikh:

PENGHARGAAN

Alhamdulillah, bersyukur ke hadrat Ilahi dengan limpah kurniaan-Nya kerana telah menganugerahkan kesihatan tubuh badan, nikmat masa dan tenaga kepada saya untuk menyiapkan tugas ini dengan jayanya.

Pertama kali saya ingin mengucapkan jutaan terima kasih kepada semua kakitangan fakulti yang telah banyak membantu saya secara langsung dan tidak langsung. Seterusnya kepada pensyarah Seni Halus yang juga merupakan penyelia saya, Cik Anissa Binti Abdul Aziz kerana dengan tunjuk ajar, nasihat serta bimbingan daripada beliau telah membantu saya menyiapkan tugas projek tahun akhir dengan jayanya.

Saya juga ingin mengucapkan terima kasih yang tidak terhingga kepada kedua ibu bapa saya yang telah banyak memberi nasihat semangat dan doa kesejahteraan saya untuk saya menjayakan tugas ini.

Tidak lupa juga, ucapan penghargaan ini kepada sahabat-sahabat yang telah banyak memberi pandangan dan bantuan semasa menjalankan kajian dan menyiapkan projek tahun akhir ini. Akhir sekali, terima kasih kepada pihak yang terlibat secara langsung dan tidak langsung dalam menjayakan projek tahun akhir ini, tanpa mereka saya tidak dapat menjalankan tugas ini dengan sempurna.

ISI KANDUNGAN

PERKARA	HALAMAN
BORANG PENGESAHAN STATUS LAPORAN	I
PENGESAHAN PENYELIA	II
PENGESAHAN	III
PENGHARGAAN	IV
ISI KANDUNGAN	V
SENARAI FIGURA	IX - XI
ABSTRAK	XIII
 BAB 1 : PENDAHULUAN	
1.1 Pengenalan	2
1.2 Penyataan Masalah	3-4
1.3 Persoalan Kajian	4
1.4 Objektif Kajian	5
1.5 Skop Kajian	6
1.6 Kepentingan Kajian	7

BAB 2 : KAJIAN LITERATUR

2.1 Pengenalan	8
2.2 Definisi dan Fungsi Bayang dalam konteks seni visual	8 - 10
2.3 Rujukan Berkaitan Cahaya	11
2.4 Rujukan Sejarah Wayang Kulit	12 - 14
2.5 Seni Bayang dalam Konteks Seni Barat	14 - 19
2.6 Rujukan Metodologi	20
2.7 Rujukan Artis seni kinetik	21 - 25

BAB 3 : METODOLOGI KAJIAN

3.1 Pengenalan	26
3.2 Kaedah Primer	26
3.3 Kaedah Sekunder	27
3.3.1 Pemerhatian	27
3.3.2 Eksperimentasi	28

BAB 4 : KAJIAN DAN HASIL DAPATAN

4.1 Pengenalan	29
4.2 Ulasan Karya Peribadi	29 - 30
4.3 Kajian Teknikal	30 - 33

4.4	Proses Penghasilan Karya	33
4.4.1	Lakaran Idea	33 - 36
4.4.2	Lakaran Perkembangan Idea	36
	i. Naratif 1 : Memasak	36 - 37
	ii. Naratif 2 : Menunggang Motosikal	37 - 38
	iii. Naratif 3 : Memancing	38 - 39
4.4.3	Proses Penghasilan Karya Akhir	39
	i. Proses Penghasilan Mekanisme Pergerakan	39
	a. Mekanisme 1 : <i>Cams</i>	39 - 40
	b. Mekanisme 2 : <i>Bevel Gear</i>	40 - 41
	c. Mekanisme 3 : <i>Pulley Gear</i>	41 - 42
	d. Mekanisme 4: Roda	42 - 43
	ii. Proses Penghasilan Karya	43
	a. Proses penghasilan karya 1 (Memasak)	43 - 45
	b. Proses penghasilan karya 2 (Menunggamg motosikal)	46 - 47
	c. Proses penghasilan karya 3 (Memancing)	47 - 48
4.4.4	Proses Kemasan dan Persembahan karya	49 – 51
	5.0 KESIMPULAN	51
	BIBLIOGRAFI	52 - 55

SENARAI FIGURA

NO.	PERKARA	HALAMAN
1.	Wayang Kulit Tempatan	13
2.	<i>Kiss Of Death</i> , 2003	15
3.	<i>Real Life Is Rubbish</i> , 2002	15
4.	<i>The Gamekeeper's Gibbet</i> , 2011	16
5.	<i>Youngman</i> , 2012.	17
6.	<i>Clouds</i> , 2005.	17
7.	<i>Origami</i> , 2011.	18
8.	<i>Point Gaurd</i> , 2001.	19
9.	<i>Automata Toys</i> , 'Shaun The Sheep', 2016.	21
10.	<i>Automata Toys</i> , 'Three Pigs', 2016	21
11.	' <i>The Chain</i> ', 1996.	23
12.	' <i>Thinking Chair</i> ', 2009.	23
13.	<i>Answering Machine</i> , 2012.	24
14.	<i>How to Swim</i> , 1990.	25
15.	Gerigi Buatan Sendiri	30
16.	Gerigi <i>Readymade</i>	30
17.	<i>Cams</i>	31
18.	<i>Bevel Gear</i>	31

19.	Lakaran Awal Naratif 1(Menunggang Motosikal)	34
20.	Lakaran Awal Naratif 2 (Memancing)	35
21.	Lakaran Awal Naratif 3 (Memasak)	35
22.	Lakaran Perkembangan Idea Mekanisme Pergerakan Naratif 1.	37
23.	Lakaran Perkembangan Idea Mekanisme Pergerakan Naratif 2.	37
24.	Lakaran Perkembangan Idea Mekanisme Pergerakan Naratif 3.	38
25.	Keadaan <i>Cams</i> yang telah siap dipotong.	40
26.	<i>Bevel gear</i> yang telah siap dipasang.	40
27.	<i>Pulley Gear</i> yang telah dihasilkan.	41
28.	Proses menghasilkan roda.	42
29.	Proses Pemasangan <i>Cams</i> Pada Perumah.	44
30.	Mekanisme pergerakan yang telah siap dipasang.	45
31.	Pemasangan watak pada tapak karya.	45
32.	Proses memasang <i>pulley gear</i> pada perumah.	46
33.	Hasil pemasangan litar, watak dan <i>pulley gear</i> .	47
34.	Kedudukan kasar mekanisme karya 3 (memancing)	47
35.	Proses pemasangan watak pada karya.	48
36.	Keadaan sebenar kedudukan <i>cams</i> pada karya 3.	48
37.	Karya Yang Telah Siap Dicat Dan Dikeringkan.	49
38.	Susunan Persembahan Karya Akhir.	50

39. Gambar Karya Sebenar.

50

ABSTRAK

Kajian ini berkaitan eksplorasi bayang sebagai naratif dalam penghasilan karya seni visual. Tujuan kajian dijalankan untuk mengenal pasti definisi dan fungsi bayang dalam konteks seni visual. Analisis kaedah eksplorasi bayang tersebut diadaptasikan dalam sebuah karya yang berbentuk naratif. Aplikasi kefahaman berkaitan seni bayang ini memberi makna penghasilan karya naratif bersifat peribadi iaitu melibatkan unsur kekeluargaan dengan mengambil watak bapa sebagai subjek utama dalam penyampaian naratif. Kaedah metodologi bersifat kualitatif digunakan untuk mendapatkan sumber sekunder iaitu rujukan buku untuk mendapatkan maklumat berkaitan Wayang Kulit Tempatan, jurnal dan internet juga digunakan bagi mendapatkan maklumat berkaitan seni bayang antarabangsa serta maklumat berkaitan cara penyampaian yang digunakan oleh pengkarya lain untuk menyampaikan naratif. Kaedah pemerhatian dan eksperimentasi digunakan untuk mendapatkan sumber primer berkaitan pencahayaan dan bayang serta gaya penyampaian karya yang sesuai.

Kata kunci : Eksplorasi, Seni Bayang, Naratif, Seni Visual

ABSTRACT

This study relates exploration of the shadow as a narrative in the production of visual artworks. The purpose of the study was to identify the definition and function of the shadow in the context of visual arts. The analysis of the shadow exploration method was adapted in a narrative work. The application of this art of art connects the meaning of narrative work involving the family element by taking the character of the father as the main subject in narrative presentation. Qualitative methods of methodology are used to obtain secondary sources such as book references for information on Local Shadow Play, journals and the internet are also used to obtain information on international shadow art and information on the manner in which the authors use the narrative to communicate. Observation and experimentation methods are used to obtain primary sources of lighting and shadow as well as the style of presentation of the appropriate work.

Keyword: *Exploration, Shadow Art, Narrative, Visual Art*

BAB 1 : PENDAHULUAN

1.1 PENGENALAN

Seni bayang di Malaysia kebiasaannya akan dikaitkan dengan wayang kulit. Wayang kulit merupakan satu bentuk teater tradisional yang menggunakan prinsip cahaya dan bayang. Wayang kulit ini biasanya terdiri daripada beberapa patung kulit yang mempunyai pelbagai watak, terdapat satu penceritaan bagi melakonkan watak-watak patung yang telah dibuat dan dimainkan oleh tok dalang diiringi alat muzik yang dimainkan seperti serunai, gamelan dan paluan rebab. Terdapat empat jenis wayang kulit yang terdapat di Malaysia iaitu Wayang Kelantan, Wayang Melayu, Wayang Purwo dan Wayang Gedek.

Manakala di negara luar pula, seni bayang merupakan sesuatu bentuk arca yang unik di mana bentuk 2D terhasil dari arca 3D dan ianya penting untuk mewujudkan kesan artistik. Seni bayang yang terhasil tidaklah tertumpu hanya kepada suatu pendekatan sahaja. Seni bayang di luar negara boleh menjadi pelbagai jenis pendekatan dalam menghasilkan karya.

Di dalam kajian yang dilakukan, pengkarya akan mengkaji tentang eksplorasi bayang dalam penghasilan karya seni visual yang berbentuk arca instalasi. Pemerhatian definisi dan eksplorasi bahan dalam penghasilan karya seni bayang daripada pengkarya

tempatan dan antarabangsa dikenalpasti secara terperinci dari pelbagai segi melibatkan teknik dan mekanisme penghasilannya.

Hasil rujukan dari karya-karya yang telah terhasil, pengkarya mengkaji kaedah yang digunakan untuk menghasilkan seni bayang selain tidak melupakan pengisian yang bersesuaian dan bertepatan dengan fokus kajian. Artis rujukan sangat penting dalam mendapatkan maklumat berkaitan dan memberi gambaran tentang proses pembuatan dan eksperimentasi ke atas bahan yang dikaji.

Di akhir kajian ini, pengkarya dapat mengenalpasti definisi dan konsep seni bayang dari karya yang dihasilkan oleh pengkarya tempatan dan antarabangsa. Pengkarya turut menganalisis kaedah yang digunapakai dalam penghasilan bayang dalam sebuah karya seni visual. Akhir sekali, pengkarya akan mengaplikasikan naratif yang bersifat kekeluargaan dalam persembahan seni bayang dan mengambil elemen pergerakan mekanisme seni kinetik untuk dijadikan sebagai karya.

1.2 PENYATAAN MASALAH

Menurut J. Mitra (2009), *“Shadow art is a unique form of sculptural art where the 2D shadows cast by a 3D sculpture are essential for the artistic effect.* Beliau menyatakan bahawa, seni bayang merupakan sesuatu bentuk arca yang unik dimana bentuk 2D terhasil dari arca 3D dan ianya penting untuk kesan artistik. Seni bayang yang terhasil tidaklah tertumpu hanya kepada suatu pendekatan sahaja. Seni bayang di luar negara boleh menjadi pelbagai jenis pendekatan dalam menghasilkan karya. Menurut Jordy E (2013), *“My challenge was to induce viewers to actually look at the shadow rather than solely at the steel. I began shifting more of the narrative burden to shadow”.* Dalam petikan tersebut beliau mengatakan bahawa pendekatan yang digunakan oleh Larry Kagan dalam menghasilkan karya adalah untuk mendorong penonton melihat bayangan bukan hanya pada keluli. Hal ini kerana karya yang beliau hasilkan adalah melibatkan arca keluli tetapi menyampaikan mesej melalui bayang yang terhasil.

Manakala di Malaysia pula, seni bayang sering dikaitkan dengan persembahan wayang kulit. Dalam menghasilkan karya wayang kulit, pelbagai aspek perlu dititikberatkan antaranya ialah ruang, komposisi, kaedah, pantulan cahaya dan bunyi atau penceritaan didalam persembahan wayang kulit. Seperti yang dijelaskan oleh Hassan Othman (2004), *“Wayang kulit merupakan satu bentuk teater tradisional yang menggunakan asas cahaya dan bayang-bayang pada sehelai kain putih yang direntangkan atau diletakkan secara menegak yang dipanggil kelir”.*

Oleh itu, pengkarya mengenal pasti permasalahan yang timbul adalah terdapat dua perbezaan dari segi penyampaian mesej dalam karya berbentuk seni bayang di Malaysia dan negara luar. Seterusnya, bagaimana pengkarya dapat menghasilkan karya seni bayang dalam konteks seni visual sebagai karya peribadi bersifat kekeluargaan.

1.3 PERSOALAN KAJIAN

Secara umumnya, kajian ini dijalankan untuk mendalami karya seni bayang yang telah wujud khususnya terhadap cara penyampaian naratif bagi setiap karya. Terdapat banyak cara yang digunakan oleh pengkarya lain untuk menyampaikan naratif yang dihasilkan dalam seni bayang mereka, namun begitu pengkarya telah memilih elemen pergerakan dalam karya seni kinetik sebagai cara persembahan karya peribadi.

Berikut adalah butiran kepada tiga persoalan kajian berdasarkan objektif yang menjadi fokus utama dan telah dikenalpasti dalam menghasilkan karya ini, iaitu;

- i. Apakah definisi dan fungsi bayang dalam konteks seni visual?
- ii. Bagaimanakah kaedah penghasilan bayang dalam sebuah karya bersifat naratif?
- iii. Bagaimanakah cara untuk mengaplikasikan kefahaman seni bayang dalam penghasilan karya naratif bersifat kekeluargaan?

1.4 OBJEKTIF KAJIAN

Pengkarya telah mengenalpasti beberapa objektif yang ingin dicapai dalam kajian berkaitan dengan seni bayang, khususnya cara mesej dalam karya seni bayang disampaikan. Berikut adalah tiga objektif kajian yang menjadi fokus utama dalam penghasilan karya, iaitu;

- i. Mengenalpasti definisi dan fungsi bayang dalam konteks seni visual.
- ii. Menganalisis kaedah penghasilan bayang dalam sebuah karya bersifat naratif.
- iii. Mengaplikasikan kefahaman seni bayang dalam penghasilan karya naratif bersifat kekeluargaan.

Dalam mencapai objektif-objektif berikut, pengkarya menyedari terdapat banyak kaedah yang telah dihasilkan oleh pengkarya terdahulu untuk menyampaikan mesej dalam sesebuah karya seni bayang. Namun begitu, pengkarya memilih untuk memasukkan elemen yang terdapat dalam seni kinetik iaitu menggunakan mekanisme pergerakan dalam persembahan karya seni bayang.

1.5 SKOP KAJIAN

Skop kajian yang akan pengkarya lakukan hanyalah dalam lingkungan negara Malaysia bagi mendapatkan maklumat berkaitan wayang kulit. Manakala maklumat berkaitan seni bayang luar negara akan diambil dari negara barat. Kajian juga akan lebih menjerumus kepada fungsi bayang, teknik, kaedah dan cara penyampaian seni bayang dari kedua-dua negara dari konteks seni visual. CAIS UNIMAS pula merupakan tempat untuk pengkarya mendapatkan maklumat sah melalui buku dan jurnal berkaitan wayang kulit dan seni bayang. Laman sesawang *google scholar* juga akan digunakan bagi mendapatkan maklumat pendidikan yang tepat. Rujukan berkaitan mekanisme pergerakan seni kinetik dirujuk melalui enjin carian *google* untuk melihat bagaimana mekanisme pergerakan tersebut berfungsi.

1.6 KEPENTINGAN KAJIAN

Kajian ini penting dalam memberi pengetahuan dan manfaat kepada masyarakat. Pengkarya ingin melihat potensi karya seni bayang yang dihasilkan sebagai sebuah medium untuk menyampaikan mesej kepada audien masa kini. Cabaran yang dihadapi adalah untuk menyamakan taraf karya agar seiring dengan karya lain di arus seni kontemporari.

Selain itu, kepentingan kajian ini juga untuk memberi pendedahan, pendidikan dan kefahaman secara tidak langsung kepada penghayat seni terutama dalam kalangan pelajar di institusi seni khususnya pelajar seni di Fakulti Seni Gunaan Dan Kreatif, Universiti Malaysia Sarawak. Hal ini demikian kerana penghayatan setiap individu dalam melihat seni visual adalah berbeza. Inilah pentingnya kepada penggiat seni bagaimana mereka mahu menarik minat audien dalam menghayati seni visual dari segi yang pelbagai.

BAB 2 : KAJIAN LITERATUR

2.1 Pengenalan

Kajian literatur penting untuk mengetahui sumber-sumber kajian dan rujukan yang telah digunakan oleh pengkaji berdasarkan kajian-kajian yang telah dibuat melalui rujukan dari buku, jurnal, internet dan sebagainya. Kajian literatur juga bertujuan untuk mencari bahan bukti bagi membuktikan kesahihan sesuatu hasil kajian yang telah dikaji atau sebagai bahan sokongan dalam setiap kajian yang dijalankan.

2.2 DEFINISI DAN FUNGSI BAYANG DALAM KONTEKS SENI VISUAL

Definisi bayang menurut kamus Dewan Bahasa dan Pustaka adalah tempat yang tidak mendapat cahaya kerana terlindung oleh sesuatu objek (Kamus DBP Edisi-4, 2007). Dari konteks sains pula menurut Ummi Myra (2012), “Bayang-bayang adalah kawasan yang dihalangi cahaya oleh sesuatu objek legap. Ini adalah disebabkan cahaya bergerak lurus. Bayang-bayang yang terhasil selalunya bewarna hitam kerana kawasan bayang-bayang tidak menerima cahaya”. Beliau mengatakan bahawa, saiz bayang-bayang boleh berubah apabila jarak di antara objek dengan sumber cahaya diubah.

Namun begitu, dalam aspek seni catan pula menurut Mohd Johari (2009), “Vasari mendefinisikan karya seni boleh dikritik dengan beberapa tahap seperti perkembangan